

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2021, Cilt:10, Sayı:2, 467-492
doi:10.28956/gbd.1028686

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2021, Volume:10, Issue:2, 467-492
doi:10.28956/gbd.1028686

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article
Covid Sonrası Güvenlik Yaklaşımı
Post-Covid Security Approach

Yazar(lar) / Writer(s)

Sefer YILMAZ. Prof. Dr. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, drseferyilmaz@gmail.com, ORCID:
0000-0001-8784-2777.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 25.01.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 09.07.2021

Atıf Bilgisi / Citation:

Yılmaz, S. (2021). *Covid Sonrası (Post-Covid) Güvenlik Yaklaşımı*. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(2), ss. 467-492, doi:10.28956/gbd.1028686

COVID SONRASI GÜVENLİK YAKLAŞIMI

Öz

Covid-19 salgını, algılamaları ve davranışları değiştirdiği kadar, ekonomik, siyasi ve yönetsel yapıları da tahmin edilenin ötesinde değiştirecek ya da değişime mecbur edecek gibi görünmektedir. Bu değişim dalgasına kontrolü elden bırakmadan zamanında ayak uydurabilen devletler pozitif ivme yakalarken, değişime direnen veya değişimin gerisinde kalan ülkeler, hız kaybedecektir. Bu makalede, salgının değişime zorladığı politika alanlarından İç Güvenlik Yönetimi ele alınacaktır. Covid Sonrası (Post-Covid) Güvenlik Anlayışı, güvenlik normlarında radikal değişimleri ihtiva eden yeni ve kapsamlı bir paradigmaya atıfta bulunmaktadır. 9/11 ile yaşanan şok nasıl ki yeni bir iç güvenlik anlayışını ortaya çıkardıysa, Covid-19 ile yaşanan tecrübeler de mevcut güvenlik yaklaşımlarında radikal bir değişimi zorunlu kılmaktadır. Salgın gerçeğinin yarattığı bu yeni iç güvenlik paradigmasının gerekliliğini kavrayan ve başarılı bir şekilde tatbik eden ülkeler, gelecekte yaşanması kuvvetle muhtemel benzeri tehditlere karşı ciddi bir altyapı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İç Güvenlik Yönetimi, Değişim Yönetimi, Risk Yönetimi, Sağlık Yönetimi, Çevre Güvenliği

POST-COVID SECURITY APPROACH

Abstract

Covid-19, as well as changing perceptions and attitudes, seems to change or force to change economic, politic, and organizational structures beyond what is predicted. Those states which keep pace with those change waves in time without losing control will gain positive momentum, while those resisting change or falling behind it, will lose speed. In this paper, among those policies, which the pandemic forces to change, Homeland Security Management will be focused. Post-Covid Security perspective refers to a novel and comprehensive paradigm, which incorporates radical changes in security norms. Just as the shock of 9/11 revealed a new understanding of homeland security, the experience with Covid-19 also necessitates radical changes in existing security approaches. Those countries, which apprehend and successfully implement the necessity of this new internal security paradigm that the reality of pandemic created, will gain a sound foundation for similar threats, which are likely to be experienced in the future.

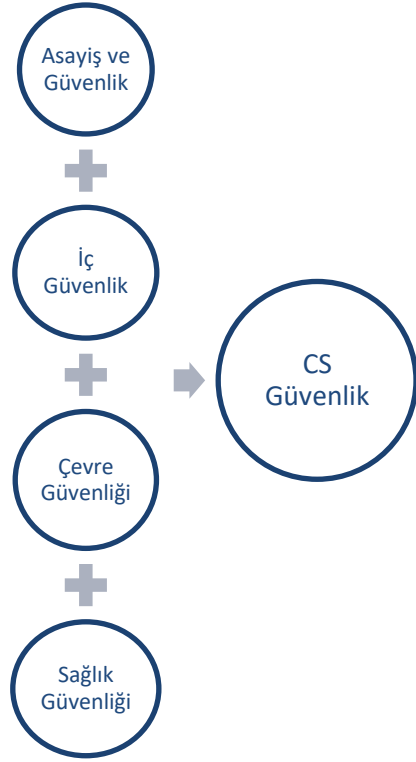
Keywords: Homeland security management, Change management, Risk management, Health management, Environmental management.

GİRİŞ

11 Eylül dünyaya, özellikle de Amerikalılara, sahip oldukları tüm askeri güç, tedbir ve planlamaya rağmen mutlak güvende olmadıklarını, büyük ve etkili saldırılara, üstelik de çok marjinal aktörler tarafından kolaylıkla maruz bırakılabileceklerini gösterdi. Bu durum, onlarca yıl inşa edilen güvenlik algı, yapı ve kapasitelerinin sorgulanmasına yol açtı. Ortaya kısa süre içinde Türkçeye '*İç Güvenlik Yönetimi*'¹ olarak çevirdiğimiz, eskisine oranla çok daha kapsayıcı, muhtelif kaynaklardan yönelebilecek tehdit ve tehlikelere hazırlıklı, tek merkezden komuta ve koordine edilebilen yeni nesil bir güvenlik anlayış ve yapısı ortaya çıktı. Bu güvenlik anlayışının

eskisinden farkı, güvenlikle doğrudan ilgili olanların yanında dolaylı olarak ilgili olup da başka bakanlıkların çatısı altında olan neredeyse bütün kamusal örgütleri tek bir çatı altında toplayarak bu tek komuta yapısı altında, koordinasyonsuzluğu ve verimsizliği gidermek amacıyla olmasıydı (Yılmaz, 2012).

Klasik güvenlik anlayışı *asayiş* mantığı üzerine bina edilmişti. 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı, *terörle mücadele*ye özel bir vurgu ile bu yapıyı yeniden şekillendirdi. Özellikle teröristlerin istismar edebileceği tüm teknoloji ve altyapının güvenceye alınması öncelendi. Bu yapının içerisinde NBC (*Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal*) saldırılara karşı hazırlıklı olma başlığı vakti vardı. Bir farkla ki 11 Eylül öncesinde bu tür saldırıların sadece devletler tarafından yapılabileceği öngörülüyorken 11 Eylül sonrasında bu saldırıları yapabilecek aktörler arasına terör örgütleri de eklenmiş oldu. Ancak Covid-19

Şekil 1. CS Güvenlik

¹ Homeland Security Management

salgını gösterdi ki bu yapının içinde eksik olan ve bundan sonraki dönemde sıklıkla karşılaşılması muhtemel bir diğer tehdit tam olarak öngörülemediği ya da eldeki öngörüler yeteri kadar ciddiye alınmamıştı. Bu tehdit, insanlığın çevresine bilerek ya da farkında olmadan verdiği zararlarla doğada ortaya çıkabilecek yapısal bozuklukların insan hayatı üzerindeki etkileriydi. Covid-19 salgını, doğal dengenin insan müdahalesiyle bozulmasının yaratabileceği tehlikenin boyutlarını, ilk defa bu kadar hızlı ve etkili bir şekilde gösteren bir olay oldu.

Bu şu anlama geliyordu: İnsanlığın doğal denge üzerindeki yapısal manipülasyonlarının yıkıcı etkisinin hissedilmesi, tıpkı küresel ısınma ve iklim değişikliğinde olduğu gibi yüzyılları bulmayacaktı. Birkaç hafta içinde ülkelerin ve sonuçta küresel sistemin işleyişini kilitleyebilecek ve üretimden tedarike, enerjiden finansal sistemlere kadar dışlinin bütün çarklarını aynı anda felç edebilecek güçte devasa bir tehdit insanlığın önünde duruyordu artık. İşte 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan *İç Güvenlik* yaklaşımına, bu tehdidin ve bu tehdidin gelecekte dönüşüp farklılaşarak alabileceği muhtemel formlarının, bilimsel yaklaşımlarla şekillendirilmiş bir örgüt yapılanması tarafından tanımlanarak bu tehlikelerin önlenmesi ve karşı konulmasına yönelik strateji ve kapasitelerin geliştirilmesinin eklenmesi, “*Covid Sonrası (CS) Güvenlik*” yaklaşımı olarak nitelendirilecektir.

1. CS- GÜVENLİK YAKLAŞIMI

İç güvenliğin asli koruma alanı hiç şüphesiz, toplumu teşkil eden bireylerin öncelikle can güvenliklerinin korunmasıdır. Bu misyon, insanların terör eylemlerinden ve ceza kanunlarında düzenlenmiş sair suçlardan korunması anlamına gelebileceği gibi, yerine göre kişinin yaşadığı çevreden, yediği yemekten, içtiği sudan, soluduğu havadan gelebilecek tehditlerden korunması anlamına da gelir. Örneğin havasına veya suyuna yapılacak biyolojik-kimyasal sabotajlarla, genetiğiyle oynanmış gıdalar veya mutasyona uğratılmış virüs ve bakteriler aracılığıyla da topyekûn bir toplumun varlığına yönelik saldırılar vuku bulabilir. Bu nedenle iç güvenliği, sadece asayiş ve terör mantığı içinde ele almak, günümüzde çok muhtelif form ve dinamiklerle ortaya çıkabilen tehditler karşısında yetersiz ve etkisiz bir yaklaşım olacaktır (Yılmaz, 2012: 18). İç güvenlik, kişilerin ve toplumun güvenliğini, her türlü kaynaktan gelebilecek muhtelif tehdit ve tehlikelere karşı korumakla yükümlüdür. Bu yaklaşıma ‘*tüm tehditler*² yaklaşımı adı verilmektedir (DHS, 2006; DHS, 2007). Bu yaklaşım doğrultusunda İç Güvenlik tanımı 2002 yılında *ABD İç Güvenlik Ulusal Stratejisinde* münhasıran “*terörizme yönelik koordineli bir çaba*” olarak tanımlanmışken (DHS, 2002), 2010

² All-hazards

yılında bu tanım “*terörizm ve diğer tehditlere karşı*” bir mücadele şeklinde revize edilmiştir (DHS, 2010). Diğer tehditler kavramı önceleri sadece doğal afetlere atfen kullanılmaktayken (DHS, 2007) ilerleyen yıllarda salgın hastalıkları da içerecek şekilde kullanılmaya başlanılmıştır (DHS, 2011a).

Covid-19, yeni nesil salgınların toplumun güvenliğini, iç güvenliğin tehdit olarak algıladığı en az asayiş olayları, uyuşturucu, trafik kazaları, örgütlü suçlar ve terör kadar tehdit ettiğini gösterdi. Öyle ki salgın nedeniyle sadece birkaç ayda, yüzlerce terör saldırısında kaybedilenden çok daha fazla can kaybı yaşandı. Bu nedendir ki enfekte vakalar ve temasları, tıpkı suçluların ve teröristlerin takip edildikleri gibi izlenmeye başlandı. Bu kişilerin teşhisi için istihbari filyasyon çalışmalarına ihtiyaç duyuldu. Toplu karantinalar, kolluk marifetiyle uygulanmaya çalışıldı. Tıpkı olağanüstü hallerde olduğu gibi sokağa çıkma sınırlamaları getirilmek zorunda kalındı. Salgınla mücadele amaçlı alınan kararların ve kararlaştırılan tedbirlerin büyük çoğunluğunun tatbik ve denetimi İç Güvenlik Yönetimleri tarafından icra edildi.

Salgınların sayısı ve şiddeti her geçen yıl giderek artmasına ve örneğin son çeyrek asırda 30’dan fazla yeni bulaşıcı hastalık ortaya çıkmasına rağmen (UK, 2017) hiçbiri toplumların ve İç Güvenlik Yönetimlerinin ilgisini Covid-19 salgını kadar çekmeyi başaramadı. Ancak Covid-19’un yarattığı büyük ve şok edici tahribat ile salgın karşısında toplumsal sistemlerin karşı karşıya kaldığı şaşkınlık ve çaresizlik, bu tür salgınlara ortaya çıkmadan çok önce hazırlık yapılması zarureti ortaya koydu. Üstelik salgınla mücadelenin sadece sağlıklılar gibi belirli meslek gruplarının veya kurumların çabasıyla başarıya ulaştırılabilecek bir faaliyet olmadığı, salgınla savaşta devletin tüm kurumlarının ve toplumun her kesiminin üzerlerine düşen sorumlulukları bulunduğu düşünüldüğünde, mücadelenin tek bir komuta yapısı içinde ve ileri düzeyde bir koordinasyon ile yürütülmesinin gerekliliği anlaşıldı. Buradan hareketle CS-Güvenlik yaklaşımı ortaya çıktı.

CS-Güvenlik yaklaşımı kısaca, en az bilişim sistemlerinin işleyişine tehdit oluşturan virüs yazılımlarına olduğu kadar, biyolojik ve toplumsal sistemlerin işleyişine tehdit oluşturabilecek nitelikteki biyolojik virüsler ve sair patojenler gibi sağlık güvenliği sorunları ile küresel ısınma, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi insan ve toplum sağlığını topyekûn tehdit edebilecek nitelikteki insan ürünü çevresel gelişmelerin takibine, bu gelişmelerin yaratabileceği tehlikelerin önlenmesine ve karşı konulmasına yönelik çevre güvenliği faaliyetlerinin, İç Güvenlik Sistemine entegre edilmesinin adıdır.

Bu kavramın kapsama alanına, nükleer ve kimyasal saldırıların yanında hem insanlığın geneline veya bir kısmına yönelik olarak zarar vermek üzere çeşitli mahfillerce bilinçli olarak geliştirilecek patojenlerin (Morse, 2003) hem de çeşitli insan faaliyetleri esnasında farkında olunmadan sebep olunabilecek virüs, bakteri ve benzeri biyolojik yapılar ile küresel ısınma, iklim değişikliği, denizlerin ve su kaynaklarının kirlenmesi gibi tüm diğer çevresel bozulmaların tespiti, takibi, önlenmesi ve bu gelişmelerin yaratabileceği tehlikelere karşı konulmasına yönelik faaliyetler girmektedir.

2. CS-GÜVENLİĞİN UNSURLARI

2.1. Çevresel Güvenlik

CS-Güvenlik, suç ve terörle mücadele faaliyetlerine ek olarak, başta nükleer, biyolojik ve kimyasal tehditler olmak üzere, gıda, tarım, hayvancılık ve doğal çevreden kaynaklanabilecek tüm tehdit ve tehlikeleri ‘çevresel güvenlik’³ bağlamında görev alanına dahil eder. Ramsay ve O’Sullivan (2013:11) çevresel güvenliği “*aşırı çevresel olayların ülkeleri ve bölgeleri nasıl istikrarsızlaştırabileceğinin anlaşılmasına yönelik bir süreç*” olarak tanımlamakta ve bu başlığın İç Güvenlik Yönetiminin önemli bir parçası haline gelmesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin iklim değişikliği, küresel ısınma ve bunların neden olduğu doğal felaketler, insan sağlığı üzerinde doğrudan etkilere sahip olduğu gibi dolaylı etkileri bakımından da İç Güvenliğe yönelen en önemli tehditlerden biri olarak kabul edilmektedir (Massey, 2007; Brody, 2020; Kiltz ve Ramsay, 2012; DHS, 2014). Deniz seviyesinin yükselmesi ve aşırı hava olaylarının giderek artan şiddet ve frekansının milyarlar dolar hasara ve büyük kayıplara yol açacağı öngörülmektedir (Heyman ve Durkovich, 2014). Sadece afet yönetimi bakımından değil, örneğin su ve gıda kaynaklarının yetersizliği gibi nedenlerle tetikleyeceği kitlesel göçler nedeniyle de iklim değişikliği, sosyal, siyasi ve ekonomik krizlere neden olabilecektir (FEMA, 2011; National Intelligence Council, 2012). Azalan kaynaklara erişim ve bu kaynakları elde tutma ihtiyacının, siyasi ve askeri çatışmalar ile iç kargaşalara ve hatta suç ve terör olaylarında ciddi artışlara yol açması beklenmektedir (Comiskey ve Larrañaga; 2019). İklim değişikliğinin sonuçlarının siyasi, ekonomik ve sosyal gerginlikler üzerinde bir çoğaltan etkisi yaratacağı da öne sürülmektedir (DHS, 2012; Kenney, 2017).

Buradan hareketle ‘İklim güvenliği’⁴ “*iklim değişikliğinin toplumların yaşamı, kültürü, siyasi istikrarı ve kısaca güvenliği üzerinde yarattığı riskin*

³ Environmental security

⁴ Climate security

değerlendirilmesi” olarak tanımlanmıştır (Adger vd., 2014; Lewis, 2014). Sadece direkt etkileri bakımından değil, aynı zamanda İç Güvenliğin faaliyet alanındaki sosyal, siyasal ve ekonomik dolaylı etkileri bakımından da *doğal dengenin bozulması*, toplumların güvenliği üzerinde ciddi bir tehdit potansiyeline sahiptir (Femia ve Werrell, 2017). Kiltz ve Ramsay (2012) tarafından insanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük tehlike olarak nitelendirilen iklim değişikliği ve küresel ısınma gibi çevresel bozulmaların İç Güvenlik Yönetimi tarafından göz ardı edilmesi düşünülemez. Bu nedenle, insan müdahaleleri sonucunda doğal yaşamda ortaya çıkan ve yıkıcı etkileri çoğu zaman görmezden gelinen çevresel bozulmalardan kaynaklı çevre güvenliği, CS-Güvenliğin özellikle ilgi alanındadır. Bu bozulmaların ortalama insan ömrünü kısalttığı, hayatı kalitesizleştirdiği, yeni hastalıklara ve salgınlara yol açtığı bilinmektedir (Pearce ve Warford, 1993; Dhrihi, 2019; Aunan ve Pan, 2004; FEMA, 2013). Çapı ve şiddeti giderek artan bu çevresel bozulmalar, olası toplumsal ve siyasal etkilerine yönelik ciddi stratejilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Mourad ve Luers, 2017). Nitekim bu doğrultuda ABD’de iklim değişikliği ve onun neden olduğu/olacağı tehlikelere hem ulusal güvenliğin hem de iç güvenliğin tehdit listesinin üst sıralarında yer verilmiştir (White House, 2010; White House, 2015; DHS, 2010; DHS, 2012; DHS, 2013).

Sadece bununla da kalmayıp CS Güvenliğin, çevresel bozulmaların sonuçlarıyla değil, sebepleriyle de ilgilenmesi beklenmektedir. Nasıl ki bir terör olayını gerçekleşmeden önce önlemek esas ise aynı biçimde çevresel bozulmaları, zararlı etkileri ortaya çıkmadan belirleyerek önlemektir asıl önemli olan. Bu nedenle diğer kolluk faaliyetleri gibi, CS-Güvenlik temelde önleyici niteliğe haizdir. Yani *reaktif* olduğu kadar *proaktif* de. Ancak tehdidin somut olarak ortaya çıkmasından sonraki dönemde yürütülecek karşı koyma faaliyetleri de şüphesiz ki bu başlık altında yer bulacaktır.

2.2. Sağlık Güvenliği

Sağlık, kalkınmanın, güvenliğin ve istikrarın temel belirleyicilerinden bir tanesidir (Brundtland, 2003). Yerine göre, salgın hastalıklar şeklinde yaşanan bir toplumsal sağlık sorununun, sadece sebep olduğu can kayıpları bakımından değil, aynı zamanda ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal yapıları üzerinde tahmin edilenin ötesinde yıkıcı etkilere yol açabildiği bilinmektedir. Covid-19, bu tahribatın en yaygın ve çarpıcı şekilde tecrübe edildiği sağlık güvenliği krizlerinden bir tanesi olmuştur. Bu krizle birlikte, sağlık güvenliği kavramı yeniden ön plana çıkmıştır.

Sağlık güvenliği kavramı, bireysel sağlıktan çok toplumsal sağlığa atıfta bulunmakta olup bu bağlamda kamu güvenliğiyle örtüşmektedir (Sidel ve Levy, 2002). İç Güvenlik Yönetiminin güvence altına aldığı can güvenliği ve hayat kalitesi güvenliğinin bir alt unsurudur. Dünya Sağlık Örgütüncü 2007 yılında yayımlanan *Dünya Sağlık Raporunda* sağlık güvenliği, “*şiddetli toplumsal sağlık olaylarına karşı toplumun maruziyetini azaltmak amacıyla yürütülen proaktif ve reaktif faaliyetler*” şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 2007).

Bir mikrop ya da virüs ve bakteri gibi biyolojik bir patojenin “*Bir sağlık sorunu mu yoksa bir güvenlik sorunu mu?*” olduğu sorusunun cevabı, *sağlık güvenliği* disiplininin uğraş alanıdır. Sağlık güvenliği, yukarıdaki sorunun cevabını, söz konusu patojenin yayılmasının sebepleri ve sonuçları bağlamında ele alır (Walsh, 2016). Örneğin, antraks gibi bilinen bir patojenin bir terör örgütü tarafından kullanılması, hiç şüphesiz bir güvenlik konusudur. Ancak bilinen ya da bilinmeyen patojenler tarafından yayılan bir salgın hastalık, doğrudan art niyetli olarak üretilmemiş olsa dahi, toplumsal sistemler üzerinde yaratacağı tahribat ve kaos nedeniyle, yine bir güvenlik meselesi haline gelebilir. Buradan hareketle Grad (2002), sağlık ile güvenlik arasındaki ilişkinin, salgınların hükümetlerin ve toplumların istikrarsızlaşması üzerindeki etkileri nazara alındığında, oldukça belirgin olduğunu öne sürer.

Sağlık güvenliği ile yakın ilişkili bir kavram biyo-güvenliktir. Biyo-güvenlik önceleri, insan sağlığına dolaylı etkileri olan bitki ve hayvan sağlığına yönelik tehditlerle mücadele anlamında kullanılırken, daha sonra insan sağlığını doğrudan etkileyen salgın hastalıklarla mücadele ile mikrobik unsurların ve biyo-teknolojinin kötü amaçlarla kullanılmasının önlenmesine dönük faaliyetler şekilde kullanılmaya başlandı (DHHS, 2007; IMNRC, 2006). Örneğin ABD Ulusal Güvenlik Konseyi, yeni ortaya çıkan bulaşıcı hastalıkların sonraki 20 yılda ABD’nin ve dünyanın güvenliğini tehdit edeceği istihbaratından hareketle, ilk defa 2000 yılında bir bulaşıcı hastalık olan AIDS’i *ulusal güvenlik tehdidi* olarak kabul etti (Koblentz, 2010). Böylelikle, biyolojik unsurların silah olarak kullanılması kadar kendiliğinden gelişen bulaşıcı hastalıklar ve laboratuvar kazaları sonucu yayılan patojenler de biyo-güvenliğin ilgi alanı haline geldi. Elbe (2010) bu durumu “*güvenliğin medikalleşmesi*” olarak nitelendirmektedir. Bu güvenlik alanında çözümler daha çok karantina ve aşı gibi medikal enstrümanlar kullanılarak yürütülür.

Sağlık güvenliği kavramı ile biyo-güvenlik kavramının birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Her iki kavramın örtüştüğü alanlar oldukça fazla olmakla beraber, sağlık güvenliği kavramının biyo-güvenliği de içine alacak

şekilde daha kapsamlı olduğu bilinmektedir. Bize göre sağlık güvenliği, medikal düzeydeki biyo-güvenliğin, sosyal, ekonomik ve uluslararası boyutlarıyla birlikte ele alınarak bütüncül bir yaklaşımla hükümetler düzeyinde ulusal ölçekte yönetilmesinin adıdır. Bu bağlamda örneğin bir ilaç laboratuvarının güvenliği öncelikle biyo-güvenliğin konusu iken, söz konusu laboratuvarında geliştirilecek bir aşının toplumsal eşitliği sağlayacak uygun şartlarda ve süratle kitlelere ulaştırılmasının sağlanması, sağlık güvenliğinin konusudur. Ancak yine de her iki kavram arasındaki ayrımın her zaman bu kadar netlikle yapılamayacağı bilinmelidir. Örneğin Sidel ve Levy (2002) iklim değişikliği gibi doğrudan hükümetler ve uluslararası kuruluşlarca üst düzeyde yönetilen bir konunun dahi biyo-güvenliğin konusu olduğunu öne sürmektedirler. Bu nedenle bu tartışmaya burada nokta koyup, her iki kavramın esasında aynı olguya atıfta bulduklarını belirtmekle yetineceğiz.

Kısaca sağlık güvenliği, ülkelerin istikrarını tehdit eden biyo-terörizm ve ister kendiliğinden, isterse kazara veya bilinçli olarak ortaya çıkan salgın hastalıklar ile yıkıcı sosyal, siyasi, ekonomik ve askeri etkileri olabilecek toplumsal sağlık krizlerini mercek altına alır (Rushton, 2011). Bu krizler genellikle toplumsal düzeyde etkileri olan, yüksek ölüm oranına sahip, kısa sürede içinde ortaya çıkıp şiddetlenen ve sınır aşırı bir nitelik arz eden acil sağlık durumlarıdır (Feldbaum ve Lee, 2004). Nitekim, Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünyada yaşanan ölümlerin sadece onda biri sağlık güvenliğinin konusu haline gelmektedir (WHO, 2010).

CS-Güvenliğin, ülkelerin ve toplumsal sistemlerin Covid-19 krizi karşısında genel olarak düştükleri aciziyet ve yaşadıkları görece başarısızlıklardan sonra, sağlık güvenliğini kendinden önceki iç güvenlik yaklaşımlarından çok daha ileri bir düzeyde önceleyeceği beklenmektedir. Böylelikle bundan sonra yaşanması muhtemel benzer krizler karşısında toplumsal direncin geliştirilmesi çok daha mümkün olabilecektir.

2.3. Direnç Geliştirme

ABD Sağlık Bakanlığı ulusal sağlık güvenliğini, sağlıkla ilgili olaylar karşısında milletin hazırlıklı ve dirençli olmasını ve korunmasını içeren bir durum olarak tanımlamaktadır (DHHS, 2009). Bireylerin bünyelerinin hastalık yapıcı unsurlara karşı koyma kabiliyeti 'direnç' olarak nitelendirildiği gibi toplumların salgın hastalıklar gibi krizlere karşı koyma kabiliyeti de '*toplumsal direnç*'⁵ olarak nitelendirilmektedir. Toplumsal direnç, sosyal bir yapının karşı karşıya kaldığı

⁵ Social resilience

zorluklar karşısında mevcut fonksiyonlarını sürdürmesine imkân sağlayacak değişim ile mücadele ve adaptasyon yeteneğini sergileyebilmesidir (Turner vd., 2003; Folke, 2006). ABD’de 2011 yılında İç Güvenlik Bakanlığı tarafından yayımlanan bir raporda direnç, acil durumların yarattığı yıkım karşısında adaptasyon yeteneğini sergilemek ve hızlıca normale dönebilmek olarak tanımlanmıştır (DHS, 2011a). Bu tanımlama karşısında soru, Covid-19 karşısında dünyanın gereken düzeyde bir direnci gösterip gösteremediğidir. 5 milyonu aşan can kayıpları ve 249 milyonun üzerindeki vaka sayıları ile (WHO, 2021) aradan geçen yaklaşık 1,5 yıla rağmen, salgının şiddetinin artarak devam ettiği nazara alındığında, bu sorunun yanıtı maalesef olumsuzdur.

Salgınlar ve diğer çevresel güvenlik tehditleri karşısında toplumsal direncin geliştirilmesi için gereken değişim ve uyum yeteneğinin en önce ortaya konulması gereken alanlardan biri sağlık ise diğeri iç güvenlidir. Bu nedenle İç Güvenlik Yönetiminin, doğal kaynaklı mevcut ve muhtemel tehlikelere karşı toplumsal direncin artırılmasına yönelik ciddi bir adaptasyon yeteneğini acilen geliştirmesi gerekmektedir.

2.4. Düşük Olasılıklı Büyük Riskli Tehditler

CS-Güvenlik, temelde bir *risk yönetimidir*. Normalde bu yaklaşım, iç güvenlik tehditlerini, gerçekleşme ihtimallerine göre önem sırasına koymayı gerektirir (Friedman, 2005). Ancak ne var ki gerçekleşme ihtimali düşük de olsa, vukuu halinde çok büyük etkiler yaratabilecek rutin olmayan risklere (Kettl, 2005) karşı da gerekli düzeyde bir hazırlığa imkân verebilmek amacıyla, bio-terörizm ve salgınlar gibi ‘*düşük olasılıklı fakat büyük riskli*’ tehditlere, gündeminde üst sıralarda yer verir (Crowe, 2008; Lundberg ve Willis, 2015).

Bu durumda CS-Güvenliğin tehditlerdeki öncelik sıralaması, sadece tehdidin gerçekleşme ihtimaline göre değil, aynı zamanda bu ihtimalin gerçekleşmesi halinde yaratabileceği yıkıcı etkiler nazara alınarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilir. Bu nedenle örneğin doğal ya da insan ürünü virüsler ve bakteriler gibi biyolojik ajanların geliştirilmesi ve yayılması faaliyetlerini mercek altına alır. Bireylerin ve toplumların güvenliğine tehdit oluşturabilecek nitelikteki genetik araştırmaları ve biyo-mühendislik faaliyetlerini takip eder. Su ve hava güvenliği ile iklim değişikliklerini gündemine alır.

2.5. Nesiller-Aşırı Tehditler

CS-Güvenlik, yakın tehditlerin dışında uzak tehditlerle de aynı düzeyde ilgilidir. Uzak tehditler ya da Massey'in ifadesiyle '*nesiller-aşırı tehditler*'⁶, şimdiki nesiller tarafından neden olup zararlı etkilerinin en üst düzeyde hissedilmesi için uzun zaman dilimleri gerektiren küresel ısınma, iklim değişikliği, su kaynaklarının ve denizlerin kirletilmesi, gen zincirinin bozulması ile bitki ve hayvan ırklarının soylarının tükenmesi gibi küresel sistemin bütününe yönelik zararlı ve yıkıcı hadiselerdir (Massey, 2007: 2). Günümüzde zararlı etkileri ya hiç hissedilmeyen ya da düşük düzeyde hissedilen bu gelişmelerin faturalarının gelecek nesillere ödettilmemesi için bugünden harekete geçmek gerekli olup bu sorumluluğu paylaşacak temel aktörlerden biri de şüphesiz, İç Güvenlik Yönetimidir. Zira CS-Güvenliğin misyonu, her türlü kaynaktan gelebilecek tehdit ve tehlikelere karşı bireylerin ve toplumun can, mal, mülk ve hayat kalitesinin korunmasıdır. Şimdi bu korumanın niteliği, *uzun menzilli/uzun vadeli* veya *nesiller-aşırı* bir koruma niteliğine bürünmek zorundadır.

2.6. Öğrenme Yeteneği

Covid-19, ekonomik ve toplumsal sistemleri olduğu kadar, iç güvenlik sistemini de daha önce hiç yaşanmamış sınamalarla karşı karşıya bıraktı. Dünya genelinde yaşanan şoklar, hazırsızlıklar ve başarısızlıklar, sistemleri benzer sınamalara karşı koyabilmek amacıyla değişime zorladı. İç güvenlik, bu değişim ihtiyacına en hızlı uyum sağlaması gereken alanlardan biri olarak öne çıktı. Örneğin, vakaların tespiti, seyahat sınırlamalarının ve karantina uygulamalarının etkili denetimi için yeni yeteneklerin hızlıca geliştirilerek uygulamaya konulması gerekti. Böylece sağlıkla beraber iç güvenlik bu mücadelede, diğer kamusal hizmetlerin önünde gitmek zorunda kaldı.

Çevresel ve biyolojik gelişmelerin iç güvenlik tehditleri arasında ön sıralara yükselmesi, bu etkenlerin canlı ve dinamik yapısı nazara alındığında, iç güvenlik algı, yapı ve kapasitelerinin de söz konusu değişimlere ayak uydurabilecek nitelikte canlı, esnek ve dinamik bir yapıya bürünmesini zorunlu kılar. Bu durum, toplumların çevreye adaptasyon sürecinin doğal bir uzantısıdır. Yani CS- Güvenlik, kendinden önceki iç güvenlik yaklaşımlarından kat be kat daha canlı ve adaptiftir. Yapıya, bu uyum sağlama yeteneğini kazandıran temel unsur, *öğrenme yeteneği*dir. Bu yetenek, yaşanan her büyük sınamadan sonra, iç güvenliğin kendisini baştan aşağıya revize edip gerekli ek donanımlarla yenilemesiyle sağlanır.

2.7. Şebeke Yapı

⁶ "Generational hazards"

Bu dinamik ve adaptif nitelikte birlikte bünyesinde resmi-özel birçok kurum ve kuruluşu ihtiva ediyor olması, CS-Güvenliğin hiyerarşik değil şebeke tarzı bir yapı içinde örgütlenmesini gerekli kılmaktadır. Söz konusu örgütlenme, resmi ve özel tüm paydaşların yer aldığı bir *şebeke* içinde, komuta birliğini sağlayacak ve hızlı karar alıp eyleme geçebilecek karakterdedir. Bu açıdan bakıldığında esasında CS-Güvenlik '*toplumun tamamı*'⁷ tarafından, yani '*tüm milletçe*'⁸ hep birlikte icra edildiğinde ancak başarıya ulaşabilecek bir faaliyetin adıdır (Dahl, 2015). ABD'de 2011 yılında hazırlanan *Stratejik Ulusal Risk Değerlendirmesi* raporunda da iç güvenlik tehditlerine karşı hazırlığın toplumun tamamı⁹ tarafından bir risk bilincinin gelişmesine bağlı olduğu belirtilmektedir (DHS, 2011b).

'Tüm milletçe' veya 'toplumun tamamı' kavramlarının altında resmi ve özel tüm kurum ve kuruluşlarının yanında, bireyler de yer almaktadır. Bir başka ifade ile klasik güvenlik anlayışı devletin sorumluluğu esasına dayanırken, CS-Güvenlik yaklaşımı devletle milletin müşterek sorumluluğu varsayımı üzerine oturur. Bu varsayım, aslında Clark ve arkadaşlarının iç güvenliği hem resmi hem de özel boyutları olan bir hizmet alanı olarak ele aldıkları yaklaşımla örtüşür (Clark vd., 2006). Onlara göre hükümetlerin özel sektörden destek almadan iç güvenlikte başarılı olmaları oldukça zordur. Bu yaklaşımlarının altında yatan temel nedenin, ABD'deki kritik tesis ve altyapının %85'inin özel sektöre ait olmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Bu oran ülkeden ülkeye farklılık gösterse de vaktiyle devletin uhdesinde icra edilen birçok hizmetin günümüzde özel sektör tarafından yürütüldüğü göz önüne bulundurulduğunda, söz konusu alanlarda iç güvenliğe yönelik tedbir ve uygulamaların ya özel sektör tarafından bizzat veya iç güvenlik yönetimiyle işbirliği halinde yürütülmesi gerekliliği anlaşılır. Bunun en göze çarpan örneklerinden biri Özel Güvenliktir. Havaalanları, metro istasyonları, limanlar, enerji santralleri, enerji ve su tesis ve isale hatları, hastaneler, kargo, telekomünikasyon ve bilişim altyapısı gibi pek çok kritik tesis ve altyapının güvenliği, genel kolluk içinde yer almayan özel güvenlik tarafından sağlanmaktadır. Bu durum, İç Güvenlik Yönetiminin özel sektörle işbirliği yapma ve koordinasyon sağlama zorunluğunun en çarpıcı örneklerinden bir tanesidir.

CS-Güvenlik bu doğrultuda, karar almadan uygulamaya ve denetlemeye kadar hemen her safhada, kamuoyunun bilgilendirilmesine, görüşlerinin alınmasına ve katılımına öncelik verir. Bu maksatla, toplumun ilgili tüm kesimleriyle *iç güvenlik ortaklıkları* geliştirir. CS-Güvenlik Yaklaşımı, 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan iç

⁷ Whole community approach

⁸ All-of-nation

⁹ Whole-of-community

güvenlik yönetiminin bir uzantısı niteliğinde olduğundan, 11 Eylül'den önceki güvenlik anlayışlarında olduğu gibi sadece kolluk örgütlerini değil, güvenlikle ilgili sair kamusal örgütlerin yanında, 'iç güvenlik ortakları' adı altında toplumun neredeyse bütün kesimlerini içine alan 'iç güvenlik alanı'nı yönetir. Bu alanın içine yerine göre sağlık, gıda, tarım, genetik, ilaç, üretim ve tedarik gibi hayati sektörler öncelikli olarak dahil edilmiştir.

3. CS-GÜVENLİĞİN MİSYONU

CS-Güvenlik yaklaşımı, sadece can ve mülk güvenliğini değil, aynı zamanda bireylerin ve bir bütün olarak toplumun *hayat kalitesinin güvenliğini* de teminat altına alır. Hayat kalitesinin muhafazası, sadece suç olgusu ile değil, suç teşkil etmese de tıpkı kabahatlerde olduğu gibi, toplumun sağlığını, huzurunu veya varlığını tehdit veya rahatsız edebilecek her türlü tehditle mücadeleyi iç güvenliğin görev alanı kapsamına alır.

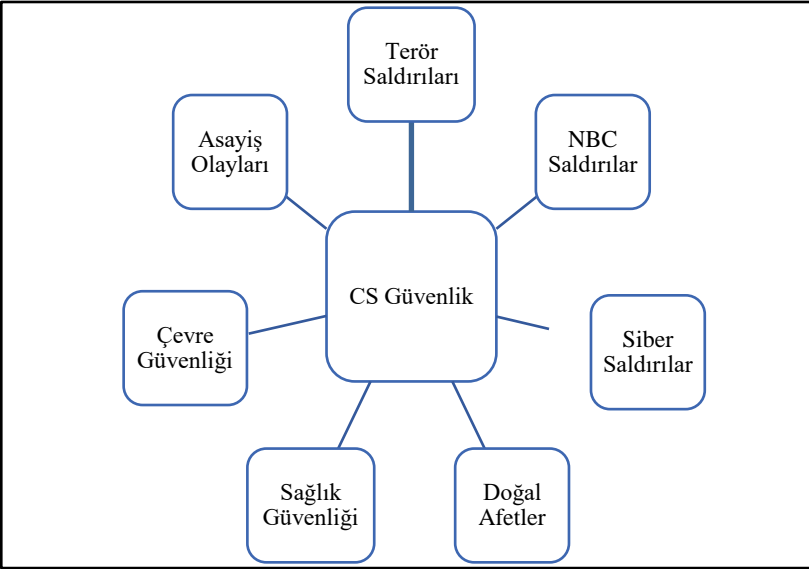
Günümüzde bu tür tehditlerin önemli bir kısmı, doğal kaynaklı olaylardan neşet etmektedir. 2004 yılında ABD İç Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan en temel 15 tehdit senaryosu içerisinde yedi tanesi, doğal kaynaklıdır (DHS, 2004). Bunlardan ikisi doğal afet, dördü biyolojik saldırı, biri salgın hastalıktır. 2011 yılında ABD'de İç Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan bir raporda iç güvenliğe yönelik tehditler; doğal tehditler, teknolojik/kazara gelişen tehditler ve insan eliyle düşmanca gerçekleştirilen tehditler olarak üç temel kategori altında gruplandırılmıştır (DHS; 2011b).

Gerçekleşme sıklığı, yani frekansı ile gerçekleşme halinde ortaya çıkan zararlar nazara alındığında İç Güvenlik Yönetiminin doğal kaynaklı tehditlere halihazırda tahsis ettiği kadar çok daha fazla enerji teksif etmesi gerekmektedir (Dahl, 2015).

Doğal afetlerin, salgınların ve doğal dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan yeni tehlikelerin sayısında ve şiddetinde ciddi bir artış gözlenmektedir. Birleşik Krallıkta 2017 yılında yayımlanan *Ulusal Risk Raporu*'nda sadece son 25 yılda dünyada otuzdan fazla yeni bulaşıcı hastalığın tespit edildiği belirtilmektedir (UK, 2017). Aynı raporda, önümüzdeki 20 yıl içinde antibiyotiğe dirençli hastalıkların sayısında belirgin bir artış yaşanmasının beklendiği de vurgulanmaktadır. Bulaşıcı hastalıkların sayısında ve şiddetinde yaşanan bu artışların temelinde iklim değişikliği, endüstriyel gıda üretim yöntemlerindeki suiistimaller, çevreye duyarsız kentleşme ve sonuçta doğal yaşamın dengesinin bozulması gösterilmektedir (UK, 2017). Örneğin yine bu dengenin bozulmasının bir sonucu olan sadece hava kirliliği nedeniyle yılda 4,5 milyon dolayında kişinin yaşamını yitirdiği öne sürülmektedir (Ramsay ve O'Sullivan, 2013). Bu konuda daha da çarpıcı bir rakam Pimentel ve

arkadaşları tarafından telaffuz edilmiştir. Onlara göre dünyada yaşanan ölümlerin %40'ı bir şekilde çevresel bozulmalardan kaynaklıdır (Pimentel vd., 2007).

Tüm bu nedenlerle CS-Güvenliğin, klasik iç güvenlik misyonları olan terörle ve suçla mücadeleye ek olarak temel görevi, bir yandan salgınlar benzeri sağlık güvenliği konularıyla, diğer yandan insan ve halk sağlığını tehdit eder nitelikte doğal dengenin bozulması sonucu yaşanan küresel ısınma, iklim değişikliği, deniz seviyesinin yükselmesi, türlerin soyunun tükenmesi, denizlerin ve su kaynaklarının kirlenmesi, orman yangınları gibi çevre güvenliği konularıyla ilgilenmektir. Örneğin salgınlar konusunda, doğal veya insan yapısı virüs ve bakteri benzeri hastalık yayıcı unsurların öncelikle gelişmesini önleyici tedbirler almak, toplumun bu tehlikelere maruziyetini azaltmak, ortaya çıkması halinde hızlıca tanımlamak, salgın düzeyine ulaşmadan bertarafını sağlamak, salgın düzeyine ulaşmış unsurları en az zararla söndürebilmek amacıyla gereken karşı faaliyetleri icra etmek, sanıldığı gibi sadece Sağlık Bakanlığının değil, resmi ve özel diğer kurumlarla beraber, İç Güvenlik Yönetiminin de görevidir. Özellikle salgın esnasında toplum genelinde alınacak kısıtlayıcı tedbirlerin tamamına yakını, İç Güvenlik Yönetimi

tarafından tatbik edilmektedir.

Şekil 2. CS Güvenliğin Başlıca Görev Alanları

Bu çerçevede CS-Güvenliğin başlıca görevleri:

- *Suçla mücadele* ve asayişin sağlanması gibi klasik iç güvenlik görevlerini icra etmek,
- *Terörle mücadele* etmek,
- Nükleer, biyolojik ve kimyasal saldırılara karşı hazırlık yapmak, saldırı esnasında kriz yönetimini gerçekleştirmek,
- Siber suçlar ve saldırılarla mücadele etmek,
- Doğal afetlere toplumun maruziyetini azaltmak, afet esnasında ilk kurtarma ve acil yardım faaliyetlerinin yürütümü ile kamu düzeninin korunmasını sağlayarak *afet yönetimini* gerçekleştirmek,
- Doğal veya insan ürünü hastalık yapıcılar vasıtasıyla yayılan salgınlarla ilgili *sağlık güvenliği yönetimi* icra etmek,
- Doğal dengenin bozulmasının günümüzde ve nesiller-aşırı dönemlerdeki olası etkilerini öngörüp, önlenebilir limitler içindeki bozulmaları önlemek, bu limitleri çoktan aşmış ve olumsuz etkileri hissedilmeye başlamış bulunan küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi gelişmelerin toplumların sağlığı, hayat kalitesi ve güvenliği üzerinde yaratabileceği etkileri gerçekçi bir surette analiz ederek *çevre güvenliği*ni yönetmek.

Yukarıda temelde yedi madde halinde sıralanan görevlerin içinde CS-Güvenliği klasik güvenlik mantığından ve 9/11 sonrası ortaya çıkan İç Güvenlik Yönetiminden ayıran en temel farkın *sağlık güvenliği yönetimi* ve *çevre güvenliği yönetimi* olduğu malumdur.

CS-Güvenlik bu iki misyon çerçevesinde;

- Doğal dengenin bozulmasına yol açacak ve insan ve toplum sağlığına tehdit teşkil edebilecek nitelikte çevresel etkileri olabilecek su, gıda, tarım, ilaç, kimya gibi her türlü faaliyeti, olası zararları fark edebilecek ve önleyebilecek şekilde paydaşlarıyla birlikte düzenler,
- Bu düzenlemelere ve çevre güvenliğine dair her düzeyde eğitimler verir,
- Söz konusu bu düzenlemeler doğrultusunda bu alanları sıkı, sürekli ve etkili bir denetime tabi tutar, ihlal hallerinde gereken yaptırımları uygular,
- Sağlık güvenliği bakımından kritik tesis ve sistemlerin envanterini tutar,
- Faaliyet alanı içindeki konularla ilgili kamuoyunun ihbar, şikâyet, görüş ve önerilerine kulak verir,

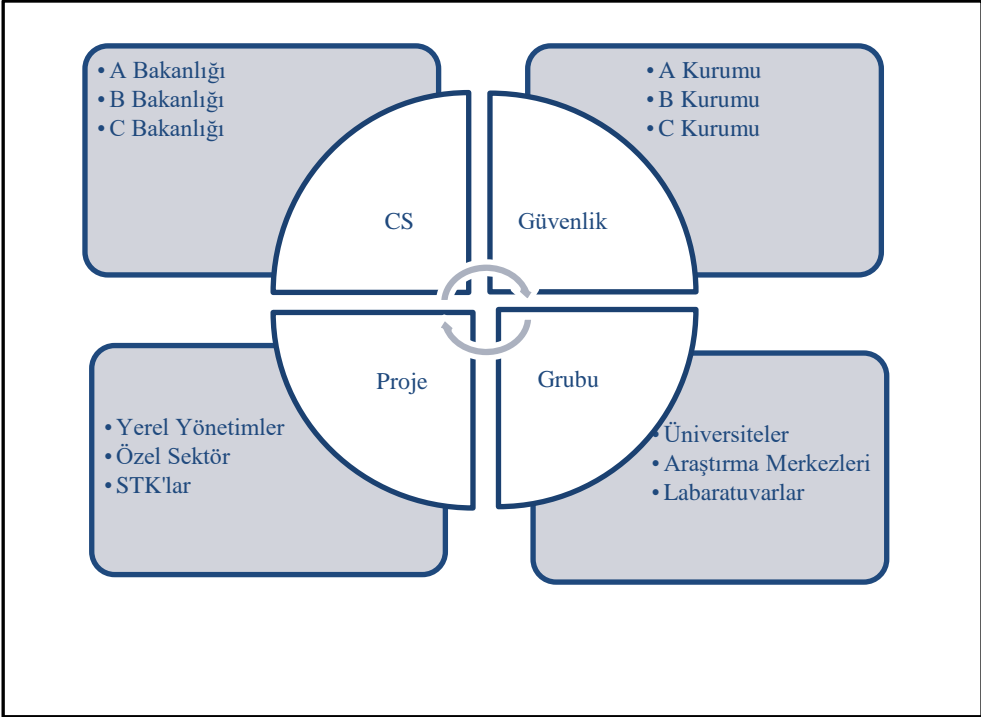
- Kendi faaliyet alanıyla ilgili dünyada yaşanan politik ve bilimsel gelişmeleri günlük olarak takip eder,
- Paydaşlarına ve kamuoyuna, elde ettiği bilgi ve bulgulara dair periyodik raporlamalar yapar, her türlü iletişim aracı ile uygun mecralarda kamuoyuna duyurur,
- Çevre ve sağlık güvenliğinin ancak küresel ölçekte bir işbirliği ile başarılı olabileceği bilinciyle, bilgi ve tecrübe birikimini dünya kamuoyu ile paylaşır,
- Çevre ve sağlık güvenliğinin sağlanması ile salgınla mücadele alanında gereken Ar-ge, laboratuvar ve sair araştırma altyapılarını geliştirir, mevcut altyapıdan optimum düzeyde faydalanmak amacıyla gerekli her türlü tedbiri alır,
- Sağlık ve gıda alanındaki üretim altyapısını geliştirir ve en kötü senaryolara hazırlıklı olabilecek nitelikte, kademeli kapasite artırım planlamaları yapar,
- Küresel ve ulusal düzeyde salgınlarla mücadele konusunda, elde edilen bilgi ve tecrübelerin sahadaki tatbik kabiliyetini ölçmek amacıyla, bölgesel ve ulusal düzeyde zaman zaman tatbikatlar yapar,
- Toplumun salgın öncesi ve esnasında bilinçlendirilmesi ile toplum psikolojisinin desteklenmesi konusunda faaliyetler yürütür,
- Risk analizi ve risk iletişimi alanında faaliyette bulunur. Olası tehditler ve muhtemel sonuçları hakkında biyo-istihbarat yoluyla bilgi toplar ve projeksiyonlar yapar,
- Olası risklerin baş göstermesi halinde devreye sokulacak erken uyarı sistemlerini geliştirir ve kriz merkezlerinin altyapısını kurar,
- Tüm bu faaliyetleri etkili bir şekilde icra edebilmek amacıyla gereken örgütsel yapıyı kurar ve dinamik bir şekilde geliştirir.

4. ÖRGÜTSEL YAPI

CS-Güvenlik, *matriks* bir örgütsel yapı içerisinde şekillenir. Yani temelde her paydaş birim, kendi kurumsal hiyerarşik yapısına bağlı olarak çalışmakla beraber, aynı zamanda özel olarak bu amaçla yapılandırılmış yatay bir örgüt yapısının da parçası olarak faaliyet gösterir (Ford ve Randolph 1992). Bu, söz konusu birimlerin gündemde somut bir tehdidin yakın veya mevcut olmadığı durumlarda, bir yandan kendi rutin kurumsal görevlerini yapmalarına olanak sağlarken, bir yandan da CS-Güvenlik bakımından önceden belirlenmiş standartlara göre denetim, gözetim, raporlama, bilgi paylaşma ve Ar-ge çalışmaları yapmalarına imkân sağlar. Somut

bir tehdidin baş göstermesi halinde ise bu birimler, otomatik olarak yatay örgütlenmenin tam zamanlı çalışanları haline gelir.

ABD’de 9/11 sonrasında geliştirilen İç Güvenlik örgütlenmesinde ise *matriks* bir yapı yerine, ilgili kurumların birçoğunun doğrudan İç Güvenlik Bakanlığı çatısı altına dahil edildiği görülmüştür. Örneğin gıda güvenliğine bilinçli olarak yönettirecek tehditlerle, kazara ortaya çıkabilecek hastalıklarla mücadele etmek üzere 1954 yılında Tarım Bakanlığı bünyesinde kurulan ve aşı geliştirme kapasitesi bulunan *Plum Adası Hayvan Hastalıkları Merkezi*¹⁰ 2003 yılında İç Güvenlik Bakanlığı bünyesine dahil edilmiştir (DHS, 2020a). Ancak daha sonra bu merkezin, *Ulusal Bio ve Tarım Savunma Merkezi*¹¹ adı altında yeni bir yapıya dönüştürülerek yeniden Tarım Bakanlığı uhdesine alınmasına karar verilmiştir (DHS, 2020b). Yeni yapıda Tarım Bakanlığının bu tesisle ilgili çalışmalarını İç Güvenlik Bakanlığı ile müştereken yapması öngörülmektedir.

Şekil 3. CS Güvenlik Proje Grubu

Bu gelişme aslında bir ölçüde, bu çalışmada önerilen *matriks* yapının uygunluğunu teyit eden bir tecrübedir. Zira söz konusu laboratuvar çalışanlarının

¹⁰ Plum Island Animal Disease Center

¹¹ National Bio and Agro-Defense Facility

önemli bir kısmı teknik olarak Tarım Bakanlığı ile ilgili ve ilişkili olup yürüttükleri çalışmaların da büyük bir bölümü bu bakanlıkla birlikte yürütülmektedir.

Bu nedenle, İç Güvenlik Yönetiminin tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi, bu tür laboratuvarları ve uzman kuruluşların tamamını kendi çatısı altında toplayıp devasa bir örgüt halinde gelmesinden, söz konusu teknik birimlerin kendi mecralarındaki çalışmalarının ileri derecede bir koordinasyon ile yönlendirilmesi, çok daha makul ve pratik görülmektedir.

Nitekim ABD İç Güvenlik yapılanmasında da yukarıdaki örneğin aksine, Halk sağlığı ile ilgili acil durumlarda tıbbi cihaz, ilaç ve donanımın tedarikinden sorumlu birim olan *Stratejik Ulusal Stoklama*¹² Sağlık Bakanlığı bünyesinde olmakla birlikte İç Güvenlik Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının müşterek komutası altında görev yapmaktadır.

CS-Güvenlik yapısı içinde yer alabilecek departmanlardan bazıları biyo-istihbarat, risk analizi ve risk iletişimi, kritik tesis envanter, altyapı muhafaza ve geliştirme, standart belirleme, denetim, takip ve izleme, Ar-Ge, koordinasyon, halkla ilişkiler, erken uyarı sistemleri ve kriz merkezleridir.

SONUÇ

Virüsler, bakteriler, mantarlar ve diğer bazı mikroorganizmalar, ölümlere ve hastalıklara yol açabilecek şekilde biyolojik terör bağlamında bilinçli olarak kolaylıkla dönüştürülebildiği gibi, kimi insan faaliyetleri sonucunda fark edilmeden de bu tür sonuçları doğuracak bir şekilde biyo-mühendislikle dönüştürülebilirler (FEMA, 2013). Covid-19 ile yaşanan felaketin insan eliyle üretildiğine dair somut kanıt olmasa da bu durum bundan sonraki dönemlerde bu tür kötü niyetli müdahalelerin olmayacağı anlamına elbette gelmez. Biyo-mühendislikle mutasyona uğratılmış yeni patojenler aracılığıyla yayılacak salgın bir hastalık, konvansiyonel ve hatta nükleer saldırıların doğuracağından çok daha fazla tahribata yol açabilir. Veya örneğin şehir şebekesine katılacak bu tür bir mikroorganizma veya toksin maddenin yüzbinleri hatta milyonları bir çırpıda hasta etmesi ve öldürmesi ihtimali maalesef hiç de az değildir.

Salgın hastalıkların toplumların sosyal ve ekonomik sistemleri üzerinde olağanüstü yıkıcı etkilerinin olabileceği sıklıkla ileri sürülmüştü (FEMA, 2003; DHS, 2006a; DHS, 2011b; Byrne ve Nichol, 2020). Covid-19 söz konusu yıkıcı etkilerin en çarpıcı somut örneklerinden biri olarak tarihe geçti. Covid-19'dan

¹² Strategic National Stockpile

çıkartılması gereken temel ders, bu tür bir hadisenin çok daha ileri boyutlarındaki benzer tehlikelerin yanı başımızda bulunduğu ve önümüzdeki dönemde bunlarla karşılaşma ihtimalimizin oldukça yüksek olduğudur. Yani biyolojik tehlike somutun ötesinde bir gerçeklikle karşımızdadır (Frank, 2015). Tıpkı depremlerde ve diğer doğal afetlerde olduğ u gibi, öncesinde ciddi ve sürekli tedbirler alınmadığı ve gereken hazırlıklar yapılmadığı takdirde, salgınlar ve benzeri biyo-tehditlerin yıkıcı etkilerinden kurtulmamız veya bu etkileri önemli ölçüde hafifletmemiz mümkün gözükmemektedir.

Bu nedenlerle, büyük ölçüde doğal dengenin bozulması sonucunda ortaya çıkarak toplumların sağlığını, hayat kalitesini ve güvenliğini tehdit eden ve bundan böyle yaşanma sıklığı ile şiddeti çok daha artacak gibi görülen küresel ısınma, iklim değışikliği, canlı türlerinin soylarının tükenmesi, denizlerin, su kaynaklarının ve havanın kirlenmesi, gen zincirlerinin bozulması ve salgınlar gibi çevresel güvenliğ e dair gelişmelere, iç güvenliğ e yönelik tehdit listesinin en başlarında yer verilmeli ve gerçekleşmesi halinde yaşanacak vahim sonuçlar nazara alınarak, bu tehlikelere karşı hazırlıklı olabilme ve karşı koyabilme kapasitesi geliştirilmelidir.

Geleceğ in iç güvenlik tehditlerinin içinde en büyüklerinin konvansiyonel olmayan tehditler olacağı öngörülmektedir. Buradan hareketle örneğ in NATO bünyesinde 2013 yılında ‘*Konvansiyonel Olmayan Tehditler Ofisi*’ kurulmuştur (FEMA, 2013). Hastalık yapıcı bakteri ve virüslerin neredeyse e-posta kadar hızlı hareket ettiğ i bir dünyadayız (Brundtland, 2003). Rutinin dışında beliren hayati tehditlere karşı (Kettl, 2005) rutine bağ lı kalarak, mevcut vizyon, yapı ve kapasitelerle karşı koymak gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu nedenle, biyolojik unsurların silaha dönüştürülmesinin adı olan bio-teröre olduğ u kadar, doğal dengenin bozulmasına karşı da etkili tedbirler geliştirmek, mevcut durumun analizini yapmak ve belirlenen tehditlerle mücadele etmek üzere, iç güvenlik çatısı altında yani İçişleri Bakanlığı bünyesinde müstakil ve uzman yapıların teşekkül ettirilmesi, bir gerekliliğ in ötesinde bir zaruret olarak karşımızda durmaktadır.

Güvenlik uzmanlarının yanında, hekimler, veterinerler, gıda mühendisleri, genetikçiler, virologlar, hidrologlar ve sair bilim insanlarından oluşacak bu yapılar hem ülkemizdeki hem de dünyadaki çevresel ve biyolojik gelişmeleri takip edecek, termal kamera, detektör, ventilatör, ölçüm kitleri, emisyon ölçüm cihazları gibi tespit ve tedaviye dönük teknolojik cihaz ve yazılımların geliştirilmesi ile altyapılarının güçlendirilmesi çalışmalarını yürütecek, bu konuda Ar-ge yatırımlarını yapacak veya teşvik edecek, resmi ve özel mevcut Ar-ge ve laboratuvar altyapısının geliştirilmesini sağlayacak, kritik tesis ve altyapıların

envanterini tutacak, güvenlik standartlarını belirleyerek denetimini yapacaktır. Bu birimler, ilaç, tıp, kimya ve gıda vb. laboratuvarlarını, bu nevi maddeleri üreten ve satan işyerlerini, bunların ithalat ve ihracatlarını, bu maddelerin gümrük ve kargo hareketliliklerini, bu sektörde faaliyet gösteren firmaları, uzman kişi ve kuruluşları kayıt altına alarak gözetleyecektir.

Salgın hastalıklar ile patojenler konusunda dünyadaki güncel ve bilimsel gelişmeleri takip edecek ve tedavi edici bilimsel çalışmaları teşvik edecektir. Bilinen biyolojik silahlar, toksinler ve mikroorganizmalarla ilgili tedavi protokollerini önceden hazırlayacaktır. Muhtemel bir tehlike anında, farklı bakanlıklar ve kurumlar altında faaliyet gösteren bu *matriks* yapının elemanları, kriz merkezinde kendiliğinden toplanarak önceden belirlenen planlar dahilinde savunma ve karşı koyma faaliyetlerini, durup düşünmeyle, tartışmayla vakit kaybetmeden otomatik olarak tatbika başlayacaktır.

Bu surette, toplumun maruz kalabileceği nükleer, biyolojik ve kimyasal tehditlerle beraber doğal dengenin bozulmasıyla ortaya çıkabilecek biyolojik kaynaklı tüm diğer tehlikelere karşı, en küçüğünden en büyüğüne kadar hazırlıklı olabilecek ve böylelikle bundan sonraki dönemde frekansı ve şiddeti giderek artacağı öngörülen bu tür olaylar karşısında toplumun hem sağlığını hem de güvenliğini çok daha ileri düzeyde koruma güç ve kapasitesi geliştirilmiş olacaktır. Bu çalışmanın, söz konusu kapasitenin geliştirilmesi yönünde bir duyarlılığa yol açması ve karar alıcılara bu doğrultuda örnek bir şablon sunması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adger, W. N., Pulhin, J. M., Barnett J., Dabelko, G. D., Hovelsrud, G. K., Levy, M., Spring, Ú. O. ve Vogel, C. H. (2014). Human security. C. B. Field, V. R. Barros, D. J. Dokken vd. (Ed.), *Climate change 2014: impacts, adaptation, and vulnerability (755–791)*. Cambridge University press, Cambridge.
- Aunan, K. ve Pan, X. C. (2004). Exposure-response functions for health effects of ambient air pollution applicable for China-A meta-analysis. *Science of the Total Environment*, 329, 3–16.
- Brody, M. (2020). Enhancing the Organization of the United States Department of Homeland Security to Account for Risk. *Homeland Security Affairs*, 16(3), (April 2020). <https://www.hsaj.org/articles/15847>
- Brundtland, G. H. (2003). Global Health and International Security. *Global Governance*, Oct.–Dec. 2003, 9(4), 417-423.
- Byrne, A. ve Nichol, B. (2020). A community-centred approach to global health security: implementation experience of community-based surveillance (CBS) for epidemic preparedness. *Global Security: Health, Science and Policy*, 5(1), 71-84.
- Clark, M., Cordes, J. ve Roberts, B. (2006). Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association, Vol. 99, 99th Annual Conference on Taxation (November 16-18, 2006), pp. 156-162.
- Comiskey, J. ve Larrañaga, M. (2019). Climate Security: A Premortem Approach to a Sustainable Global Future. *Homeland Security Affairs*, 15, Article 8.
- Crowe, A. (2008). National Strike Teams: An Alternate Approach to Low Probability, High Consequence Events. *Homeland Security Affairs*, 4(2), 1-5.
- Dahl, E. J. (2015). A Homeland Security Net Assessment Needed Now. *Strategic Studies Quarterly*, 9(4), 62-86.
- Dhrifi, A. (2019). Does Environmental Degradation, Institutional Quality, and Economic Development Matter for Health? Evidence from African Countries. *Journal of Knowledge Economy*, 10: 1098–1113.
- DHS (2002). National Strategy for homeland security. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/nat-strat-hls-2002.pdf>.

- DHS (2004). Planning Scenarios, Executive Summaries, July 2004. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://cryptome.org/15-attacks.htm>.
- DHS (2006). A Performance Review of FEMA's Disaster Management Activities in Response to Hurricane Katrina, OIG-06-32. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, https://www.oig.dhs.gov/assets/Mgmt/OIG_06-32_Mar06.pdf.
- DHS (2006a). Pandemic Influenza Preparedness, Response, and Recovery Guide for Critical Infrastructure and Key Resources. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2020, <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/cikrpandemicinfluenzaguide.pdf>.
- DHS (2007). National Preparedness Guidelines. Erişim tarihi: 17 Kasım 2020, https://www.fema.gov/pdf/emergency/nrf/National_Preparedness_Guidelines.pdf.
- DHS (2010). Quadrennial Homeland Security Review (QHSR). Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/publication/2010-quadrennial-homeland-security-review-qhsr>.
- DHS (2011a). Homeland Security Presidential Policy Directive 8. Erişim tarihi: 17 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/presidential-policy-directive-8-national-preparedness>.
- DHS (2011b). The Strategic National Risk Assessment in Support of PPD 8: A Comprehensive Risk-Based Approach toward a Secure and Resilient Nation. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/rma-strategic-national-risk-assessment-ppd8.pdf>.
- DHS (2012). Climate Change Adaptation Roadmap. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Appendix%20A%20DHS%20FY2012%20Climate%20Change%20Adaptation%20Plan_0.pdf.
- DHS (2013). Climate Change Action Plan. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/DHS%20Climate%20Action%20Plan.pdf>.
- DHS (2014). 2014 Quadrennial Homeland Security Review. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/qhsr/2014-QHSR.pdf>.

- DHS (2020a). Plum Island Animal Disease Center. Erişim tarihi: 19 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/science-and-technology/plum-island-animal-disease-center>.
- DHS (2020b). National Bio and Agro-Defense Facility. Erişim tarihi: 19 Kasım 2020, <https://www.dhs.gov/science-and-technology/national-bio-and-agro-defense-facility>.
- Elbe, S. (2010). *Security and global health*. Cambridge: Polity Press.
- Feldbaum, H. ve Lee, K. (2004). *Public Health and Security*. A. Ingram (Ed.), *Health, Foreign Policy and Security: Towards a Conceptual Framework for Research and Policy*. (pp. 19–28). London: Nuffield Trust.
- FEMA (2003). *National Planning Scenarios*. Erişim tarihi: 28 Nisan 2020, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=683091>.
- FEMA (2011). *Strategic Foresight Initiative*. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, https://www.fema.gov/media-library-data/20130726-1836-25045-4146/findings_051111.pdf.
- FEMA (2013). *Toward More Resilient Futures: Putting Foresight into Practice Highlights from the Strategic Foresight Initiative (SFI)*. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, https://www.fema.gov/media-library-data/20130726-1915-25045-6916/fema.sfi_resilient_futures_may2013.pdf.
- Femia, F. ve Werrell, C. E. (2017). *Climate Change, the erosion of state sovereignty, and World order*. Werrell, Caitlin E. & Femia, F. (Eds.) *Epicenters of Climate and Security: The New Geostrategic Landscape of The Anthropocene* (pp.11-19). Washington, DC: The Center for Climate and Security.
- Folke, C. (2006). *Resilience. The emergence of a perspective for social-ecological systems analysis*. *Global Environmental Change*, 16 (3), 253–267.
- Ford, R. C., ve Randolph, W. A. (1992). *Cross-Functional Structures: A Review and Integration of Matrix Organization and Project Management*. *Journal of Management*, 18(2), 267–94.
- Frank, M. C. (2015). *At War with the Unknown: Hollywood, Homeland Security, and the Cultural Imaginary of Terrorism after 9/11*. *American Studies*, 60(4), 485-504.

- Friedman, B. (2005). Homeland Security. *Foreign Policy*, 149, 22-29.
- Grad, F. P. (2002). The preamble of the constitution of the World Health Organization. *Bulletin of the World Health Organization*, 80(12), 981-4, 98.
- Heyman, D. ve Durkovich, C. (2014). Extreme Weather Events: The Cost of Not Being Prepared. Before the Committee on Homeland Security and Governmental Affairs United States Senate. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://climateandsecurity.files.wordpress.com/2012/01/testimony-heyman-and-durkovich-2014-02-12.pdf>.
- Institute of Medicine and National Research Council (IMNRC) (2006). *Globalization, Biosecurity, and the Future of the Life Sciences*, Washington, D.C.: National Academies Press.
- Kenney, C. (2017). How Climate Change and Water and Food Insecurity Drive Instability, Center for American Progress. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2017/11/30/443465/climate-change-water-food-insecurity-drive-instability>.
- Kettl, D. F. (2005). The Worst is yet to come: Lessons from September 11 and hurricane Katrina (Report No. 05-01). Fels Institute of Government.
- Kiltz, L. ve Ramsay, J. D. (2012). Perceptual Framing of Homeland Security. *Homeland Security Affairs*, 8, 1-27.
- Koblentz, G. D. (2010). Biosecurity Reconsidered. *International Security*, 34(4), 96-132.
- Lewis, K. (2014). Climate science in climate security scenarios. *Climatic Change*, 23:11-22.
- Lundberg, R. ve Willis, H. (2015). Assessing Homeland Security Risks: A Comparative Risk Assessment of 10 Hazards. *Homeland Security Affairs*, 11, 1-24.
- Massey, P. J. (2007). Generational Hazards. *Homeland Security Affairs*, 3(3), 1-12.
- Morse, S. S. (2003). Biological and chemical terrorism. *Technology in Society*, 25, 557-563.
- Mourad, B. ve Luers, A. (2017). Tools for understanding systemic risks like climate change. Caitlin E. Werrell ve Francesco Femia (Eds.), *Epicenters of*

Climate and Security: The New Geostrategic Landscape of The Anthropocene (pp.109-114). Washington, DC: The Center for Climate and Security.

National Intelligence Council (2012). Global Trends 2030: Alternative Worlds. Erişim tarihi: 01 Mayıs 2020, https://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf.

Pearce, D. W. ve Warford, J. J. (1993). World without end: Economics, environment and sustainable development (pp. 163–175). Oxford: Oxford University Press.

Pimentel, D., Cooperstein, S., Randell, H., Filiberto, D., Sorrentino, S., Kaye, B., Nicklin, C., Yagi, J., Brian, J., O’Hern, J., Habas, A. ve Weinstein, C. (2007). Ecology of Increasing Diseases: Population Growth and Environmental Degradation. *Human Ecology*, 35, 653–668.

Ramsay, J. D. ve O’Sullivan, T. M. (2013). There’s a Pattern Here: The Case to Integrate Environmental Security into Homeland Security Strategy. *Homeland Security Affairs*, 9, 1-21.

Rushton, S. (2011). Global Health Security: Security for Whom? Security from What?. *Political Studies*, 59, 779–796.

Sidel, V. W. ve Levy, B. S. (2002). Security and Public Health, Social Justice. *Global Threats to Security*, 29(3), 108-119.

Turner, B. L., Kasperson, R., Matson, P., McCarthy, J., Corell, R., Christensen, L., Eckley, N., Kasperson, J., Luers, A., Martello, M., Polsky, C., Pulsipher, A. ve Schiller, A. (2003). A framework for vulnerability analysis in sustainability science. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 100(14), 8074-8079.

UK (2017). National Risk Register, 2017 edition. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <https://www.gov.uk/government/publications/national-risk-register-of-civil-emergencies-2017-edition>.

US Department of Health and Human Services (DHHS) (2007). Biosafety in Microbiological and Biomedical Laboratories, (BMBL). 5th ed. (Washington, D.C.: Government Printing Office).

US Department of Health and Human Services (DHHS) (2009). National Health Security Strategy of the United States of America. US Department of Health and Human Services.

- Walsh, P. F. (2016). Managing Emerging Health Security Threats Since 9/11: The Role of Intelligence. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 29(2), 341-367.
- White House (2010). National Security Strategy of the United States of America. Erişim tarihi: 19 Kasım 2020, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=24251>.
- White House (2015). National Security Strategy. Erişim tarihi: 20 Kasım 2020, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf.
- World Health Organisation (WHO) (2007). World Health Report 2007 - A Safer Future: Global Public Health Security in the 21st Century. Geneva: World Health Organisation.
- World Health Organisation (WHO) (2010). The Top 10 Causes of Death. Erişim tarihi: 21 Kasım 2020, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs310/en/index.html>.
- World Health Organisation (WHO) (2021). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. Erişim tarihi: 9 Kasım 2021, <https://covid19.who.int/>.
- Yılmaz, S. (2012). Terörle Mücadelede Yeni İç Güvenlik Yönetimi, Detay Yayınları, 1.Baskı, Ankara.